

Het politiek bewustzijn versterken¹

Interview met Chantal Mouffe

Chantal Mouffe gelooft dat de neoliberale marktlogica depoliteiserend werkt en de interesse van burgers in de maatschappij doet dalen. Als de huidige Groene partijen niet met een alternatief op de proppen komen, kunnen ze onmogelijk de verschillende strijdvoeringen samenbrengen. 'Vandaag hebben kiezers enkel de keuze tussen Coca-Cola en Pepsi Cola.'

Missen we een overkoepelend kader?

'Vooraleer we die vraag opwerpen, moeten we ons een andere vraag stellen: Wat is het doel van een politiek project? In mijn ogen is dat de 'radicalisering van de democratie'. Deze vorm van democratie accepteert niet enkel de verschillen, maar heeft die verschillen net nodig om te bestaan. We kunnen de radicalisering van de democratie enkel bereiken als het dominant liberaal model in vraag wordt gesteld.'

'Onze samenlevingen worden ook wel postdemocratische samenlevingen genoemd: de instellingen zijn er nog, maar hun betekenis is zoek. Nochtans moet een representatieve democratie mensen de mogelijkheid geven te stemmen en te kiezen tussen verschillende alternatieven. Vandaag is er geen fundamenteel verschil meer tussen centrumrechts en centrumlinks, in die zin dat beide het neoliberalisme in stand houden. Laat je zeker niet misleiden door het menselijk jasje waarin het gegoten wordt.'

'Voor mij is deze vorm van democratie leeg, want ze heeft geen betekenis. Een democratie heeft enkel zin als er een agonistische strijd wordt geleverd tussen meerdere alternatieven. En de Groene partijen moeten zich situeren in deze strijd. Er zijn Groene partijen die geen enkel alternatief bieden voor het neoliberalisme, anderen zijn wel bereid bondgenootschappen aan te gaan met centrumrechts en centrumlinks. Ik vind de positie van de Groene partijen niet steeds duidelijk: Is het nu links of rechts?'

'Als een Groene partij geen alternatief biedt voor het neoliberalisme, dan vraag ik me af of ze in staat is de democratische strijdvoeringen te verbinden en een zogenaamde 'ketting van gelijkwaardigheid' te ontwikkelen. Een gemeenschappelijke vijand kan hierbij helpen. In deze tijd is die vijand het neoliberalisme, en het daarmee gepaard gaande financieel kapitalisme.'

'De strijd die vandaag gevoerd wordt is democratisch. Verschillende groepen verzetten zich tegen hun ondergeschikte positie, maar het is een misvatting te geloven dat ze samenvallen. Eenheid moet politiek geconstrueerd worden, dat is cruciaal voor de radicalisering van de democratie. Om eenheid te bewerkstelligen, moeten we het doel van de beweging kennen: Willen ze bijvoorbeeld simpelweg bijdragen aan het neoliberalisme? Of zijn het bewegingen die zoeken naar een alternatief voor de huidige hegemonie?'

Maar als het neoliberalisme de vijand is. Klopt het dan dat je enkel groepen kan samenbrengen met een sociale of economische inslag, en geen groepen die zoeken naar erkenning, zoals holebi's?

'Er is een discussie gaande over welke strijd het belangrijkste is: die voor erkenning of voor herverdeling. Volgens mij kan de radicalisering van de democratie beide samenbrengen. Ik vind het verontrustend dat sommige linkse en Groene partijen de rechten en vrijheden van holebi's proclameren, maar niet begaan zijn met de verzuchtingen van de werkende klasse. Daarom zien we zoveel rechts populistische bewegingen ontspruiten in Europese landen. Kijk bijvoorbeeld naar Frankrijk: de meerderheid van de werkende klasse stemt voor Marine Le Pen's Front National. Ze stemmen op die partij, omdat de partij pretendeert hun belangen te behartigen. Uiterst gevaarlijk, vind ik dat.'

'Links mag de werkende klasse niet verwaarlozen, en doen alsof ze een verloren zaak zijn voor de progressieve politiek. De belangrijkste strijd is het samenbrengen van de verschillende strijdvoeringen. Of het nu gaat om de strijd voor gelijkheid in de economie, gelijkheid met betrekking tot gender of in termen van ras. Verbind de democratische strijdvoeringen. Maar daar is nog lang geen sprake van en dat moet, zoals eerder gezegd, geconstrueerd worden. Het politieke bewustzijn moet veranderen, zodat de vragen samen gearticuleerd kunnen worden.'

'Dit betekent ook dat er naar een gemeenschappelijke tegenstander gezocht moet worden. En we moeten beseffen dat veel van onze problemen vandaag de dag te maken hebben met ongelijkheid.

En dan praat ik niet enkel over de ongelijkheid binnen inkomens, ook het milieu is de dupe van het kapitalisme. Vanuit deze optiek lijdt ook de middenklasse, die niet meteen de economische gevolgen van het neoliberalisme ervaart, maar wel de ecologische.'

De voorbije jaren hebben we een groeiend wantrouwen van bewegingen in politieke partijen gezien. Wat kan een Groene partij doen om dat geloof te herstellen en samen de strijd aan te gaan?

'Het is een probleem dat zich niet enkel voor de Groenen stelt, maar voor alle linkse partijen die een alternatief zoeken voor het neoliberalisme. Een collectieve volkswil kan moeilijk ontstaan binnen de verticale structuren van een partij. Er moet een zekere verbinding plaatsvinden met de horizontale vormen, daarmee bedoel ik alles wat te maken heeft met de sociale bewegingen, en met de partij zelf.'

'Wat ik zorgwekkend vind, is dat sociaal geëngageerde groepen, zoals de Occupybeweging, niets te maken willen hebben met de traditionele vormen van politiek. Zo'n houding zal geen grote veranderingen teweegbrengen. Bewegingen als Occupy zijn nochtans belangrijk, omdat ze de publieke opinie kunnen veranderen door een probleem op de politieke agenda te plaatsen. Maar op hun eentje zullen ze de heersende machtsrelaties niet veranderen of zich ook niet ontdoen van de neoliberale hegemonie.'

'Deelnemen aan verkiezingen en proberen aan de macht te komen is cruciaal. Een goed voorbeeld van een partij die een duurzame verbinding met sociale bewegingen

aanknoopte is Syriza uit Griekenland. Maar ook Podemos in Spanje doet dat, en ik geloof dat echte progressieve politiek zo moet werken. Vroeger maakte deze filosofie deel uit van de Groene partijen, maar jammer genoeg zijn ze te geïnstitutionaliseerd geraakt. Dat is het grote probleem binnen de politiek: te weinig institutionalisering leidt tot impotentie, teveel institutionalisering creëert een afstand tussen de partij en zijn basis. Daarom moeten Groene partijen hun relatie met sociale bewegingen herstellen.'

'In Parijs is er een interessant debat aan de gang, binnen Europe Ecologie – Les Verts. Er zijn mensen die opnieuw een regering willen vormen met de socialisten. En er is een andere groep, geleid door Cécile Duflot, voormalig minister van Territoriale Gelijkheid en Huisvesting, die een samenwerking probeert te doen ontstaan met het Linkse Front en links populistische bewegingen.'

U bent een pleitbezorger van het links populisme. Maar de mensen van links denken graag over zichzelf als intellectuelen en kritische denkers. Hoe rijm je die twee zaken?

'Als je over alles kritisch wil zijn, moet je niet aan politiek doen. Politiek betekent een kant kiezen. We verwachten dat intellectuelen met een zekere afstand naar gebeurtenissen kijken, maar ik ga niet akkoord met die stelling. Ik volg Antonio Gramsci's visie,

die pleit voor de rol van de organische intellectueel. De intellectueel is actief in de politiek. Gramsci gelooft dat we allemaal intellectuelen kunnen zijn, niet enkel de academici in hun ivoren toren, maar ook leraars of syndicalisten. Het gaat over alle mensen die betrokken zijn bij de organisatie van sociale relaties. Ik zou zelfs verder gaan en zeggen dat dat de échte intellectuelen zijn. Niet degenen

Ik geloof sterk dat de toekomst van de linkse Europese politiek gebaseerd moet zijn op links populisme.

die in hun ivoren toren standpunten innemen en hun handen niet vuil maken. Links populisme betekent dat intellectuelen zich gedragen als organische intellectuelen binnen bewegingen.'

En wat dan met degenen wiens stem is gemarginaliseerd? Zoals socioloog Ágnes Gagyi stelt: 'Er zijn talloze andere manieren om het ongenoegen te uiten, van alcoholisme tot het aansluiten bij een sekte om zelfmoord te plegen (...) het is in de eerste plaats de ongelijke verdeling van de sociale middelen die bepaalt wie in de positie zit om een beweging op te starten.'

'Ik denk dat veel mensen niet deelnemen aan bewegingen, omdat ze zich met geen enkel project kunnen identificeren. Het neoliberalisme doet geloven dat er geen alternatief is. Vandaag, als je gaat stemmen, moet je bij wijze van spreken kiezen tussen Coca-Cola en Pepsi Cola. Ook wordt politiek als iets technisch beschouwd, en in die optiek laat je het natuurlijk beter over aan experts. Dus in feite hebben burgers geen rol meer, ze hebben

niets te zeggen, en dit leidt tot depolitisering en een tanende interesse in maatschappelijke gebeurtenissen. Dit komt tot uiting in het stijgend aantal onthoudingen. Mensen geraken volledig gedesillusioneerd. In plaats van een engagement op te nemen, blijven ze thuis en drinken ze. Dat vind ik heel onrustbarend voor de democratie, omdat het leidt tot de ontwikkeling van rechts populisme.'

'De enige manier om hier tegenin te gaan is een agonistisch debat op gang trekken, want we mogen niet de indruk wekken dat het uitzichtloos is. Er zullen altijd alternatieven zijn, en dus ook voor het neoliberalisme.'

Bio

Eindnoot

1. Dit interview verscheen eerder in de Green European Journal, Juli 2015.
Vertaling: Iris Tonalez